

SAMENVATTING

De tabellen 1a en 1b geven een overzicht van de laatste cijfers over het middelengebruik en de drugsriminaliteit. Hieronder volgt een beschrijving van de meest in het oog springende ontwikkelingen uit het Jaarbericht 2005.

Drugs: gebruik en hulpvraag

Opmars cocaïne zet zich voort

Volgens de laatste gegevens stabiliseerde of daalde het drugsgebruik onder scholieren tussen 1996 en 2003, maar nam het tussen 1997 en 2001 toe in de volwassen bevolking. Meer recente cijfers komen eind dit jaar beschikbaar. In Amsterdam lijkt het drugsgebruik in trendy clubs over het hoogtepunt heen te zijn. Er zijn echter signalen dat de opmars van **cocaïne** in het uitgaansleven zich elders in het land in 2004/2005 onverminderd heeft voortgezet. Gecombineerd gebruik van cocaïne met alcohol is favoriet. Ook in het drugsrepertoire van harddrugsverslaafden is cocaïne, in de rookbare variant crack, inmiddels niet meer weg te denken. Hoeveel mensen lichamelijke, psychische of sociale problemen krijgen vanwege overmatig cocaïnegebruik is niet bekend. Wel zien we een gestage groei van het aantal cocaïnecliënten bij de (ambulante) hulpverlening, die zich ook in 2004 heeft voortgezet. Het aantal cliënten dat zich bij de verslavingszorg meldt met cocaïne als primair probleem, verviervoudigde tussen 1994 en 2004 van 2 500 naar tienduizend. Van 2003 naar 2004 ging het om een toename van acht procent. Op andere indicatoren, zoals het aantal ziekenhuisopnames waarbij cocaïne een rol speelt en het aantal acute cocaïnesterfgevallen, zien we sinds 2002 geen verdere stijging.

Jongeren die blowen vertonen meer probleemgedrag

Schoolonderzoeken laten zien dat **cannabis**gebruikers, met name frequente blowers, vaker gedragsproblemen (agressief, delinquent gedrag) en schoolproblemen hebben dan niet-blowers. Zij gebruiken ook vaker alcohol, tabak en harddrugs en het risico daarop is groter voor jonge starters. In bepaalde groepen komen blowers dan ook vaak voor, zoals jongeren in justitiële jeugdinrichtingen en spijbelprojecten. Dat betekent niet dat cannabis de oorzaak is van het probleemgedrag. Mogelijk spelen andere factoren een rol, zoals de hang naar normafwijkend gedrag, die zowel probleemgedrag als cannabisgebruik in de hand werken. Onbekend is hoe het aantal probleemgebruikers van cannabis zich in de loop der tijd heeft ontwikkeld. Wel zien we een blijvende groei van het aantal mensen dat vanwege cannabisproblematiek aanklopt bij de verslavingszorg. Tussen 1994 en 2004 steeg het aantal primaire cannabiscliënten van 1 950 naar 5 500. Van 2003 naar 2004 ging het om een toename van 22 procent. In algemene ziekenhuizen worden maar weinig mensen opgenomen vanwege cannabisproblematiek als hoofddiagnose (56 in 2004). Het aantal opnames met cannabismisbruik en –afhankelijkheid als nevendiagnose steeg echter van 246 in 2003 naar 322 in 2004 (+31%).

Lichte toename aantal amfetaminecliënten

In vergelijking met andere drugs kloppen maar weinig cliënten met een **amfetamine**probleem aan bij de ambulante verslavingszorg. Wel steeg hun aantal met dertig procent van 753 in 2003 naar 954 in 2004. Ook zien we in 2004 een toename van het aantal opnames in algemene ziekenhuizen gerelateerd aan problemen met amfetamine(-achtigen), hoewel het aandeel op alle drugsopnames beperkt blijft. Of deze ontwikkelingen méér betekenen dan een fluctuatie in de registraties zal in de komende jaren blijken. Er zijn vooralsnog geen signalen dat het amfetaminegebruik is toegenomen. Volgens observaties van sleutelfiguren is **ecstasy** met name op dansfestijnen nog steeds de belangrijkste harddrug, al tekent zich een matiging van het gebruik af. Wel worden meer incidenten gerelateerd aan gecombineerd gebruik van ecstasy en alcohol waargenomen.

Aanwas jonge opiaatgebruikers blijft dalen

Nederland telde in 2001 tussen de 24 en 46 duizend probleemgebruikers van **opiaten**, ongeveer evenveel als in voorgaande jaren. Van de lidstaten van de EU-15 heeft Nederland samen met Griekenland en Duitsland het kleinste aantal probleemgebruikers per duizend inwoners van 15-64 jaar

(2 tot 3, versus 8-9 in Italië, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk). De populatie opiaatgebruikers is in de loop der jaren steeds ouder geworden en de aanwas van jonge gebruikers neemt af. Tussen 1994 en 2004 daalde het aandeel jonge cliënten (15-29 jaar) bij de verslavingszorg van 39 naar 8 procent. De afgelopen jaren daalde ook het totale aantal opiaatcliënten, van bijna 18 duizend in 2001 naar 14 duizend in 2004 (-22%). De groep opiaatcliënten die overblijft verouderd en lijkt steeds vaker te kampen te hebben met lichamelijke en psychische problemen, maar recente cijfers ontbreken. Van de harddruggebruikers die met HIV zijn besmet heeft het merendeel ook hepatitis C. Daar staat tegenover dat er tegenwoordig nauwelijks nieuwe HIV besmettingen onder drugsgebruikers worden aangetroffen. Ook lijkt de hepatitis B vaccinatie campagne zijn vruchten af te werpen, gezien het dalende aantal gevallen van acute hepatitis B, althans in Amsterdam.

Alcohol en tabak: gebruik en hulpvraag

Eén op de drie jonge mannen is een zware drinker

Het aantal mensen dat wel eens **alcohol** gebruikt is de afgelopen jaren vrij stabiel, zo'n vier op de vijf (81% in 2004). Er zijn grote verschillen tussen leeftijdsgroepen, met name als het om wat forser alcoholgebruik gaat. Mannen van 20-24 jaar scoren het hoogst als het gaat om zwaar drinken en probleemdrinken. Zo was in 2004 39 procent van de mannen en 9 procent van de vrouwen in deze leeftijdsgroep een zware drinker. Dat is iets minder dan een paar jaar geleden (42% voor mannen; 18% voor vrouwen). Onder senioren van 55-64 jaar tekent zich echter een stijgende trend af. Ook het drankgebruik onder scholieren heeft de afgelopen jaren flink de aandacht getrokken. Het aandeel scholieren dat op jonge leeftijd al alcohol gebruikt nam tussen 1999 en 2003 toe. Vaak beginnen zij met drinken als zij tussen de elf en veertien jaar oud zijn. Alcohol lijkt ook onlosmakelijk verbonden te zijn met het uitgaansleven. Onder met name jonge stappers is een toename gesignaleerd van het thuis indrinken (uit kostenbesparing). Het 'binge drinken' van grote hoeveelheden lijkt eerder regel dan uitzondering. Ondanks een wettelijk verbod kunnen jongeren onder de zestien jaar makkelijk alcoholhoudende dranken verkrijgen. In 2004 gaf een kwart van de 12-16-jarigen aan wel eens alcohol te kopen.

Van de circa 1,2 miljoen probleemdrinkers vraagt slechts een klein deel hulp bij de verslavingszorg. In 2004 zijn 30 duizend cliënten behandeld voor een primair alcoholprobleem. Dat is tien procent meer dan in 2003. De stijging van het aantal cliënten sinds 2001 hangt mogelijk samen met het effect van het Actieplan van de instellingen voor verslavingszorg van GGZ Nederland. In ziekenhuizen zien wij evenwel ook een toename van het aantal opnames vanwege alcoholmisbruik- en afhankelijkheid van 3 900 in 2001 naar 4 500 in 2004.

Aantal (zware) rokers daalt

Voor **roken** zet zich na een stagnerende dalende trend in de jaren negentig opnieuw een daling in. Tussen 2003 en 2004 nam het percentage rokers in de bevolking van 15 jaar en ouder af van 30 naar 28 procent. Ook het percentage zware rokers (20 of meer sigaretten per dag) daalde in 2004 weer iets (7% versus 8% in 2003 en 10% in 2000). Diverse campagnes stimuleren rokers om te stoppen met roken. Rond 1 januari 2004 probeerden ruim een miljoen Nederlanders te stoppen. Bijna een kwart van hen was nog steeds rookvrij in december 2004. Ongeveer 110 duizend rokers die wilden stoppen riepen daarvoor de hulp in van hun huisarts. Onder jongeren wordt niet roken steeds meer de sociale norm.

Sterfte

Roken blijft de belangrijkste determinant voor sterfte

Roken is in Nederland nog steeds de belangrijkste oorzaak van voortijdige sterfte. In 2004 overleden ruim 19 duizend mensen van 20 jaar en ouder aan de directe gevolgen van roken. Achtduizend van hen stierven aan longkanker. In 2004 was alcoholgebruik de directe aanleiding voor ruim 700 sterfgevallen; in nog zo'n 1 000 gevallen stond alcoholgebruik als secundaire doodsoorzaak geregistreerd. De stijging in totale alcoholsterfte vanaf begin jaren negentig zette zich tussen 2001 en 2004 niet door. De sterfte aan alcohol en tabak is vele malen groter dan de (hard)drugssterfte. In 2004 stonden 127 slachtoffers geregistreerd. Vergeleken met een aantal andere Europese lidstaten blijft de drugssterfte in Nederland gering.

Markt

Stijging THC-gehalte in nederwiet zet zich niet voort

Marktmonitors, zoals het Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS), volgen de samenstelling van partydrugs en cannabis. De meeste ecstasypillen bevatten al jaren daadwerkelijk MDMA of een verwante stof. Vervuilingen komen steeds minder voor. Wel is het aandeel geteste pillen met een hoge dosis MDMA (meer dan 140 mg) weer licht gestegen, van zes procent in 2003 naar tien procent in 2004. In 2000 was dit nog twee procent. Voorlopig zijn er geen aanwijzingen dat deze ontwikkeling tot een toename van ernstige acute gezondheidsincidenten heeft geleid. Voor de lange termijn is dit niet bekend. Acute gezondheidsschade trad wel op na het aantreffen van cocaïnemonsters met atropine eind 2004 en in de eerste helft van 2005. In totaal zijn zo'n twintig mensen in ziekenhuizen opgenomen vanwege een atropine/cocaïne intoxicatie.

De stijging van het THC-gehalte (het meest belangrijke werkzame bestanddeel van cannabis) in nederwiet heeft zich het afgelopen jaar niet verder doorgezet. Er trad een daling op van 20 procent in 2003/2004 naar 18 procent in 2004/2005. Naar de acute gezondheidseffecten van hoge doses THC wordt onderzoek verricht.

Drugsgebruikers in het strafrechtelijk systeem

Reclassering in verandering, SOV opgenomen in nieuwe maatregel voor stelselmatige daders

Van de 'zeer actieve' veelplegers is ruim 70 procent een regelmatige harddrugsgebruiker. De activiteiten van de verslavingsreclassering voor drugsgebruikers in het strafrechtelijk systeem zijn in 2004 op onderdelen veranderd als gevolg van beleidsontwikkelingen. Trajectbegeleidingen zijn in afbouw, diagnoses in opbouw, waarbij nieuw instrumentarium voor de inschatting van het risico op criminele recidive wordt gebruikt. De verslavingsreclassering houdt vaker toezicht op justitiabelen in het kader van een justitiële beslissing. In 2004 is de maatregel tot plaatsing in een Inrichting voor Stelselmatige Daders ingevoerd. De Strafrechtelijke Opvang Verslaafden is daarin geïncorporeerd en is geen zelfstandige dwangmaatregel meer. Het aantal deelnemers in de SOV neemt af in 2004. De gemiddelde bezettingsgraad van de SOV is 73 procent, lager dan in 2003.

Drugsgelateerde criminaliteit

Sterke stijging Opiumwetdelicten, voornamelijk softdrugs

In 2004 neemt de instroom van Opiumwetdelicten bij politie en Openbaar Ministerie opnieuw toe. Deze toename is het sterkst bij softdrugsdelicten. Het aandeel softdrugsdelicten stijgt naar vier op elke tien Opiumwetdelicten. In totaal zijn in 2004 ruim 21 duizend verdachten geverbaliseerd wegens overtreding van de Opiumwet, een toename van 15 procent vergeleken met 2003 (harddrugs +6%; softdrugs +25%). Het aantal bij het Openbaar Ministerie ingestroomde Opiumwetzaken nam in 2004 met een kwart toe tot ruim 21 500 (harddrugs +17%; softdrugs +45%). Het aantal opsporingsonderzoeken naar meer ernstige vormen van georganiseerde criminaliteit, die te maken hebben met drugs, nam eveneens toe.

Stijging beleidssepots en daling sanctiekans

Het aandeel dagvaardingen daalde van 68 procent in 2003 naar 59 procent in 2004. Het aantal beleidssepots bij met name harddrugsdelicten nam daarentegen fors toe. Hierdoor daalde de sanctiekans van 89 procent in 2003 naar 81 procent in 2004. Ofwel: in 2004 krijgen 81 van de 100 verdachten een sanctie opgelegd, de rest wordt vrijgesproken of hun zaak wordt geseponneerd. De daling van de sanctiekans is mede een gevolg van de stofgerichte benadering van drugskoeriers op Schiphol. De rechter heeft in 2004 ruim twaalf duizend Opiumwetzaken afgedaan, nagenoeg evenveel als in 2003.

Stijging aantal sancties m.u.v. vrijheidstraffen die dalen

Het aantal opgelegde sancties stijgt tussen 2003 en 2004 aanzienlijk: er zijn meer taakstraffen (+22%), financiële transacties (+49%), geldboetes (+10%) en ontnemingen (+50%). Alleen het aantal

vrijheidsstraffen daalt (-9%). Daarmee is aan de continue toename tussen 2000 en 2003 een einde gekomen. Overtreders van de Opiumwet recidiveren ook na zes en zeven jaar vaker dan andere veroordeelden.

Daling aandeel detentiejaren Opiumwet op totaal

Het aandeel wegens Opiumwet opgelegde detentiejaren daalde van 31 procent in 2003 naar 28 procent in 2004. De daling lijkt op het conto te komen van de problematiek met drugskoeriers: in 2003 was 14 procent van alle in Nederland opgelegde detentiejaren afkomstig uit Haarlemse drugszaken, in 2004 bedraagt dit tien procent. In 2004 betreft 27 procent van de detentiejaren harddrugsdelicten en 2 procent softdrugsdelicten.

Rijden onder invloed

Dit jaar is in het jaarbericht NDM voor het eerst beknopt aandacht besteed aan een aspect van alcoholgerelateerde criminaliteit: het rijden onder invloed. In 2004 zijn rond 48 duizend verdachten door de politie geverbaliseerd wegens rijden onder invloed. Rijden onder invloed (ROI) is in 2004 door het OM ruim 35 duizend maal geregistreerd. Een toenemend deel van de processen verbaal wegens rijden onder invloed wordt afgedaan met een standaard transactie door het Centraal Justitieel Incasso Bureau, dat het aanbieden en innen van dergelijke transacties in zaken ROI sinds 2000 verzorgt. In 2004 is in ruim 25 duizend zaken een transactie via het CJIB aangeboden.

Tabel 1a Kerncijfers Middelengebruik. *Cursief: gegevens onbekend of verouderd*

	Cannabis	Cocaine	Opiaten	Ecstasy	Amfetamine	Alcohol	Tabak
Gebruik algemene bevolking							
- Percentage actuele gebruikers	3% (2001)	0,4% (2001)	0,1% (2001)	0,5% (2001)	0,2% (2001)	81% (2004)	28% (2004)
- Trend	<i>Stijgend</i> (1997-2001)	<i>Stijgend</i> (1997-2001)	<i>Stabiel</i> (1997-2001)	<i>Stijgend</i> (1997-2001)	<i>Stijgend</i> (1997-2001)	<i>Stabiel</i> (2000-2004)	<i>Dalend</i> (2001-2004)
- Internationale vergelijking	Iets boven gemiddelde	Boven gemiddelde	Laag	Boven gemiddelde	Gemiddeld	Gemiddeld	Gemiddeld
Gebruik jongeren, scholieren (2003)							
- Percentage actuele gebruikers, 12-18 jaar	9%	0,8%	0,5%	1,2%	0,8%	58%	20%
- Trend 12-18 jaar (1998-2003)	<i>Dalend (j)</i> <i>Stabiel (m)</i>	<i>Stabiel</i>	<i>Stabiel</i>	<i>Dalend</i>	<i>Dalend</i>	<i>Stabiel (j)</i> <i>Stijgend (m)</i> ^{II}	<i>Dalend</i>
- Internationale vergelijking, 15/16 jaar	Gemiddeld	Gemiddeld	Gemiddeld	Boven gemiddelde	Beneden gemiddelde	Hoog (>10 keer laatste maand)	Gemiddeld
Aantal probleemgebruikers							
	<i>Onbekend</i> ^{VI}	<i>Onbekend</i>	22 000 – 42 000 ^{IV}	<i>Onbekend</i>	<i>Onbekend</i>	1 200 000	>1 000 000 ^V
Aantal cliënten verslavingszorg (2004)							
- Middel als primair probleem	5 500	10 000	14 000	290	950	30 000	Onbekend
- Middel als secundair probleem	4 600	8 400	2 300	750	650	5 000	
- Trend (2000 – 2004)	<i>Stijging</i>	<i>Stijging</i>	<i>Lichte daling</i>	<i>Lichte stijging</i>	<i>Stijging</i>	<i>Stijging</i>	n.v.t.
Aantal ziekenhuisopnames (2004)							
- Misbruik/afhankelijkheid als hoofddiagnose	60	90	60		40	4 500	Onbekend
- Misbruik/afhankelijkheid als nevendiagnose	320	550	560		108	12 000	
- Trend (2000 – 2004)	<i>Stijging</i>	<i>Stijging</i>	<i>Stabiel</i>		<i>Stijging</i>	<i>Lichte stijging</i>	Onbekend
Sterfte (2003 of 2004)^{VI}							
	Geen primaire sterfte	20 (primair)	50 (primair)	<10 (?)	<10 (?)	720 (primair) ^{VII} 1 030 (sec.)	19 400 (primair+sec.)

Cijfers zijn afgerond. I. Actueel gebruik: in de laatste maand. j = jongens, m=meisjes. II. Tussen 1999 – 2003. III. 50 000 in 1998 volgens diagnose cannabisafhankelijkheid. IV. Volgens nieuwe schattingsmethoden. Aantallen verschillen niet significant van voorgaande schattingen. V. Een kwart van de rokers is een zware roker (20 of meer sigaretten per dag). VI. Primaire sterfte: middel als primaire (onderliggende) doodsoorzaak. Secundaire sterfte: middel als secundaire doodsoorzaak (bijdragende factor of complicatie). VII. Hierbij is de sterfte aan verkeersongevallen en sterfte geassocieerd met kanker nog niet meegerekend.

Tabel 1b Kerncijfers Drugscriminaliteit: Opiumwettdelicten in de strafrechtsketen

Fase in keten	Aantal verdachten politie ^I	Aantal zaken OM	Veroordelingen door rechter 1e aanleg	Vrijheidsstraffen	Detentiejaren
Aantal Opiumwet					
- Totaal	21 526	21 597	12 155	4 672	3 392
- Harddrugs	11 387	11 730	6 795	4 238	3 196
- Softdrugs	8 460	8 904	4 595	434	196
- Beide	363	1 963	765		
- Ontwikkeling 2003-2004	Toename (vooral softdrugs)	Toename (vooral softdrugs)	Per saldo stabiel (afname harddrugs, toename softdrugs)	Afname (harddrugs)	Afname (harddrugs)
- Globale trend 1999-2004	Stijgend sinds 2000	Stijgend sinds 2000	Stijgend van 2000 tot en met 2003, stabiel in 2004	Stijgend van 2000 tot en met 2003, daling in 2004 (harddrugs)	Stijgend van 2000 tot en met 2003, daling in 2004 (harddrugs)
% Opiumwet op totaal ^{II}	9%	8%	8%	15%	28%

I. Bij de politie zijn 1 316 verdachten (6%) 'overige Opiumwet' (niet in tabel opgenomen). Voorlopige cijfers. II. Totaal = totaal aantal zaken. Bronnen: HKS, KLPD/DNRI; OMDATA, WODC; OBJD, WODC.